WITH/WITHOUT FOOTNOTES – ON THE IMPORTANCE AND USEFULNESS OF FOOTNOTES IN TRANSLATION. CASE STUDY: „FROM RUSSIA WITH LOVE", A VOLUME OF CONTEMPORARY PROSE TRANSLATED FROM RUSSIAN INTO ROMANIAN

Sanda Misirianţu, Assist. Prof., PhD, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Are footnotes (translator's or editor's footnotes) needed in a translation? If so, when and what explanations should footnotes offer? Can we appreciate the quality of a translation if we also consider this parameter? Here are some questions that we intend to answer by focusing on the volume of contemporary prose mentioned in the title of our paper.

Keywords: „From Russia with Love", contemporary literature, translation from Russian into Romanian, quality of a translation, footnotes.

0. Sunt necesare, într-o traducere, notele de subsol (ale traducătorului sau ale redactorului)? Dacă *da*, când şi ce lămuriri este necesar să aducă? Putem aprecia calitatea unei traduceri şi în funcţie de acest parametru? Iată câteva întrebări la care ne propunem să răspundem, analizând un volum de proză contemporană tradus din limba rusă relativ recent[1].

1. Volumul coordonat de Galina Dursthoff cuprinde optsprezece texte literare aparţinând unor scriitori ruşi contemporani, mai mult sau mai puţin cunoscuţi publicului din România. În ordinea apariţiei în paginile volumului, este vorba despre texte semnate de: Ludmila Uliţkaia, Anna Politkovskaia, Viktor Erofeev, Svetlana Vasilenko, Zahar Prilepin, Svetlana Aleksievici, Serghei Bolmat, Irina Vasilkova, Eduard Limonov, Iuri Mamleev, Vladimir Spektr, Lev Kuklin, Alla Bossart, Dmitri Gorcev, Vladimir Sorokin, Dina Rubina, Iuri Naghibin, Aleksandr Hurghin.

1.1. Titlul în rusă al volumului este *Антология любви* (*O antologie a iubirii*), în fiecare dintre textele incluse aici fiind prezentă *iubirea*, în multiplele ei ipostaze. Acest cuvânt-cheie din titlul rusesc apare şi în varianta din limba română a volumului: *From Russia with Love*. Nu ştim dacă decizia i-a aparţinut traducătorului Ruslan Carţa sau Grupului Editorial ART, presupunem însă că opţiunea se datorează impactului unui astfel de titlu de senzaţie, atrăgător, cu priză la public, împrumutat din titlul filmului cu acelaşi nume[2]. Considerăm că în procesul de negociere (în termenii lui Eco) a traducerii titlului, traducătorul nu şi-a jucat corect cartea (desigur, în cazul în care alegerea titlului i-a aparţinut), formulare pe care am folosit-o deliberat, pentru a rămâne în registrul *jocului*, al *hazardului*, al *nenorocului* (de ce nu?), deoarece în acest registru pare a fi situat însuşi cititorul, atunci când i se propune titlul respectiv. Părerea noastră este că traducerea titlului original ar fi fost un *câştig*, nu o *pierdere*. Din toate punctele de vedere.

[1] *From Russia with Love*, Galina Dursthoff (coord.). Traducere din limba rusă de Ruslan Carţa; prefaţă de Galina Dursthoff, Bucureşti, Editura ART, 2009, 348 p.

[2] Căutând sintagma pe internet (septembrie 2014), am constatat (cu surprindere) existenţa mai multor bloguri numite în acest fel, cu tematici extrem de diferite, din diverse spaţii culturale şi geografice, argument în plus, credem, pentru *notorietatea* formulei şi, implicit, pentru impactul urmărit prin utilizarea acesteia.

BDD-A22302 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:54 UTC)

2. Inventariind notele de subsol prezente în volum, am constatat că sunt în număr de şaisprezece şi că aparţin în exclusivitate traducătorului. Ne propunem o analiză a acestora, urmărind referinţele şi tipurile de informaţii explicitate prin intermediul lor. Prezentând mai întâi fragmentul de text la care se face referire în subsol, vom analiza notele în ordinea apariţiei în volum, însoţindu-le de scurte comentarii. Acolo unde îl vom considera ca fiind relevant, fragmentul citat va fi mai extins; cuvintele la care se va face referire în notele de subsol vor fi evidenţiate cu caracter boldat, iar textul notelor va apărea între paranteze drepte.

(1) „Cu puţin timp înainte de moarte, Blok a spus: «Două femei am avut la viaţa mea: Liubovi Dimitrievna şi toate celelalte.» N-au fost puţine. Însă întreaga sa viaţă încercase să o descifreze pe **Liubovi** a lui.” (p. 6)

[*Liubovi* – „dragoste”.]

Secvenţa de mai sus este decupată din prefaţa semnată de coordonatoarea volumului (*Oare ruşii iubesc altfel…*). Întrucât cuvântul-reper din acest text care prefaţează volumul este *iubirea, dragostea*, considerăm oportună nota de subsol propusă de traducător în acest context: credem că, în cazul discutat, traducerea într-o notă de subsol a numelui rusesc (nume frecvent, a cărui semnificaţie nu este însă neapărat cunoscută cititorului român) se justifică. Fără a insista aici pe acest aspect, vom remarca maniera de transliterare[3] a numelui: *Liubovi,* şi nu *Liubov’*.

(2) „(…) Sofka n-a mai fost văzută. La începutul lui ’54, s-a întors din **ALGIR**. Deşi era mai degrabă soră decât soţie.” (p.16)[4]

[*Akmolinskii lagheri jeon izmenikov Rodinî* – lagărul soţiilor trădătoare de patrie din Akmolinsk.]

Ne întrebăm de ce în text apare *AL**G**IR*, de vreme ce cuvântul rusesc dat în abreviere cu *G* are o altă iniţială în rusă, potrivit formei regăsibile în nota de subsol – *j* (de fapt, transliterat corect este *zh*).

(3) „Suntem cu toţii inconsecvenţi. **Rătăcim ca nişte arici prin ceaţă**.” (p. 55)[5]

[„A rătăci ca nişte arici prin ceaţă” – expresie care a luat naştere în urma apariţiei filmului de desen animat *Iojik v tumane* (*Ariciul în ceaţă*), realizat de Iuri Norstein.]

Replica evidenţiată mai sus face parte dintr-un dialog al personajului principal al povestirii (scriitor aflat în vizită în China) cu stareţul unei mănăstiri taoiste, dialog tradus celui dintâi de către o traducătoare care traducea *foarte liber*. În continuarea secvenţei de text de mai sus, găsim: „– Chiar aşa a spus? am întrebat-o pe Veronika. / – Da, a spus ea hotărâtă. Doar că eu apelez mereu la traducerea liberă.” Revenind la decizia traducătorului de a introduce această notă de subsol, vom remarca faptul că traducătorul a considerat oportun să aducă în atenţia cititorului în limba română o informaţie de ordin cultural – cunoscutul film rusesc. Nu credem că decizia a fost motivată de factori ce ţin de incomprehensibilitatea textului, deoarece dialogul din care e decupată secvenţa este scris în aceeaşi cheie (metafore, comparaţii), fără să ridice probleme de receptare.

[3] Din punctul de vedere al transliterării inadvertenţele sunt multe în volumul de care ne ocupăm, însă în demersul nostru nu vom analiza acest aspect; menţionăm, totodată, că aici vom prelua respectivele forme aşa cum apar în textul antologiei.
[4] Ludmila Uliţkaia, *O iubire în rezervă*, în *From Russia with Love*, pp. 11-24.
[5] Viktor Erofeev, *Masajul chinezesc*, în *From Russia with Love,* pp. 35-68.

BDD-A22302 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:54 UTC)

(4) „Eram trei poliţai din trupele ***speţnaz*** şi ne aflam, ca forţe de rezervă, pe şoseaua capitalei: Sereoga, poreclit Primat, amicul său, Gnom, şi eu" (p. 87)[6].

[Trupe de asalt, de elită.]

De vreme ce există nota de subsol (se putea traduce şi prin *trupe speciale*), ne întrebăm de ce nu este dată şi sintagma de la care provine prescurtarea: *special`noe naznačenie* (trupe cu *destinaţie specială*).

(5) „Cu el însă nu vorbeam. Încă îi purtam pică. După câteva zile, mă găseşte când tocmai îmi terminasem lucrul şi mă întreabă: «Am cumpărat bilete la film, vii?» Bilete la cel mai îndrăgit film al meu, comedia *Mimino* cu Vahtang Kikabidze în rolul principal; o văzusem de zece ori, ştiam scenariul pe dinafară. Se pare că şi el. Mergem şi încercăm să găsim afinităţi între noi doi, ne verificăm unul pe celălalt: «Eu acuş unu lucru inteligent o să spun, numai n-o lua în nume de rău.» **«Cum o să vând vaca asta, când aici toată lumea o ştie?»** " (pp. 113-114)[7]

[Una dintre replicile celebre ale acestei comedii. Se imită rusa vorbită de georgieni.]

De vreme ce o replică este *celebră*, presupunem că şi filmul din care face parte este, la rândul lui, *celebru*; exprimându-ne rezerva că respectiva comedie este *celebră* (a se citi *cunoscută publicului vorbitor de română*), poate că se impunea o completare a notei, cu o informaţie de tipul: „cunoscut film din 1977 al regizorului sovietic Georgiy Daneliya, multe din replicile căruia au intrat în limbă cu valoare paremiologică".

Putem presupune fie că traducătorului îi era familiară o realitate culturală specifică spaţiului georgian (de fapt, fost sovietic), fie că a căutat el însuşi informaţii legate de respectiva comedie, dorind să descâlcească textul şi să ne dezlege tâlcul replicilor inserate în ghilimelele din text. Indiferent de cum stau lucrurile, nota de mai sus ne dă ocazia să recunoaştem complexitatea muncii de traducător, acesta trebuind a se dovedi şi cunoscător al intertextului, acolo unde originalul o impune.

A doua secvenţă din textul notei face, de asemenea, dovada cunoaşterii unei realităţi lingvistice (*rusa vorbită de georgieni*); poate ar fi interesant de analizat şi modul în care a ales traducătorul să transpună acea *rusă a georgienilor* tocmai în *această* variantă de limbă română pentru care a optat în traducere.

(6) „Acum o să se desprindă de balustradă şi o să zboare – fetiţa-pasăre, fetiţa-viaţă. Iată aici o întorsătură vrubeliană: **Prinţesa-Lebădă**, nepământeană, cu ochii mari." (p. 166)

[Celebru tablou al pictorului rus, exponent al simbolismului, M.A. Vrubel (1856-1910).]

Traducătorul ţine să aducă, în acest caz, lămuriri suplimentare. Ceea ce nu consideră necesar în situaţii de aceeaşi factură: „Scena aceasta îmi amintea de **scrisoarea Tatianei către Oneghin**, scrisă în prezenţa lui Oneghin şi tot atunci înmânată adresantului." (p. 45) – dacă tot s-au făcut precizări pentru Vrubel, putea să apară şi referinţa la poemul puşkinian; la fel, pentru „monumentul fabulistului **Krîlov**" (p. 77). Sau: „Fedor se culca, acoperindu-şi capul cu un volum de **Swedenborg**. Fiind cult, putea să citească nu doar **Swedenborg**..." (p. 184); „(...) Svetocika ar fi putut să ajungă în viitor ca **Swedenborg** sau chiar ca **Apollonius**

[6] Zahar Prilepin, *Ucigaşul şi micul său prieten*, în *From Russia with Love*, pp. 85-106.
[7] Svetlana Aleksievici, *... Îmi spuneam: iubesc...*, în *From Russia with Love*, pp. 107-132.

BDD-A22302 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:54 UTC)

din Tyana...” (p. 187)[8]. Este adevărat, cititorul român nu trebuie subestimat, însă ceea ce am dorit să subliniem a fost doar modul neunitar în care s-a procedat.

(7) „E ca o **Mavkă**.” (p. 166)[9]
[Personaj feminin din mitologia slavă, asemănătoare sirenelor.]

Considerăm că traducerea prin echivalare – *e ca o* ***rusalcă*** – ar fi fost o soluţie adecvată, care ar fi salvat textul de o notă de subsol în plus, fără a văduvi însă textul de înţeles.

(8) „(...) şi aşa, căţărat pe umerii ei frumoşi, Levka a pătruns în colectivul prietenos ca un băiat de-al nostru, cu care era **o desfătare paradiziacă** să lucrezi.” (p. 240)[10]
[În original, *raiskoe naslajdenie*. Ironia are în vedere sloganul din spoturile publicitare la ciocolata Bounty – *The taste of Paradise* („Gustul paradisului”) –, care a devenit în Rusia o expresie comună.]

Din nou, traducătorul demonstrează o bună cunoaştere a mediului lingvistic şi social al spaţiului de unde vine textul original. Dacă este vorba de o *ironie*, după cum se exprimă el însuşi, traducătorul nu putea să nu împărtăşească acest lucru cititorilor traducerii, dezvăluind subtextul şi făcând precizarea legată de utilizarea frecventă a expresiei în spaţiul rusesc.

(9) „Şeful Leva era unul dintre cei despre care se poate spune că numele lor este Legiune.” (p. 243)[11]
[Este vorba de momentul biblic relatat în Evanghelia după Marcu, 5, când Iisus, ajuns în ţinutul Gadarenilor, exorcizează un demonizat şi trimite demonii într-o turmă de porci. Întrebat de către Iisus care îi este numele, îndrăcitul îi răspunde: „Legiune este numele meu, căci suntem mulţi.”]

Vom observa, din nou, un traducător care oferă cititorului informaţii bogate, îmbogăţind şi de această dată infrapaginalul cărţii.

(10) „Ariciul încărunţit e acoperit cu o **tiubeteică**...” (p. 244)
[Căciulă specifică popoarelor din Asia Centrală, de formă rotundă sau pătrată, de obicei împodobită cu o broderie florală.]

Observăm că traducătorul rezolvă situaţia din text în nota de subsol, preferând această strategie, în locul traducerii prin *e acoperit cu o* ***căciulă***...

(11) „...o vilă în **Gulripş**...” (p. 244)
[Sat abhazian.]

În această situaţie, traducătorul simte nevoia să lămurească cititorul, spre deosebire de alte situaţii similare, când referinţele lipsesc: „Mumia îndrăgostitului cu receptorul în mână poate înfrumuseţa expoziţia oricărui muzeu etnografic, fie din **Bugulma**, fie din **Abakan**.” (p.

[8] Iuri Mamleev, *O poveste amoroasă*, în *From Russia with Love*, pp. 181-193.
[9] Irina Vasilkova, *Ninocika*, în *From Russia with Love*, pp. 153-172.
[10] Alla Bossart, *Pensionara*, în *From Russia with Love*, pp. 237-250.
[11] *Ibid.*

BDD-A22302 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:54 UTC)

255)[12]. Bugulma este un oraş din Republica Tatarstan, Abakan este capitala Republicii Khakassia (ideea din text era a unui muzeu *de oriunde,* din *diverse* spaţii şi, credem, introducerea notelor ar fi facilitat perceperea imediată a acestui sens.

Inconsecvenţa traducătorului se manifestă şi în următoarea situaţie: „Un an de zile trecuse de la eliberarea ei până când s-au reîntâlnit. Şi în ce mai loc! Îţi vine să râzi, nu alta! Într-o piaţă din **Nahabino**, dimineaţa devreme...” (p. 16)[13]. Deşi contextul se preta la o explicaţie (Nahabino este o suburbie a Krasnogorskului), nu spunem că ar fi fost esenţialmente necesară o notă de subsol, fără de care cititorul ar fi fost privat de înţelegerea textului, constatăm doar că traducătorul nu procedează identic, în situaţii în care soluţiile păreau rezolvabile în mod identic (inserarea notelor).

(12) „(...) lângă soclul monumentului lui Lenin; într-un final, acesta şi-a tăiat venele – **Giya**, fireşte, nu Lenin.” (p. 244)
[Nume specific georgian.]

Interculturalul este din nou prezent, traducătorul oferindu-i cititorului român explicitări pentru un element specific altui spaţiu.

(13) „Pe degetele bătătorite – trei pietre mari de malahit (bijutierul din **Piter**)...” (p. 244)[14]
[Denumirea oraşului Sankt Petersburg în limbaj colocvial.]

Constatăm, din nou, atenţia traducătorului faţă de cititor, dezvăluindu-i acestuia ceva din spiritul limbii ruse, din realitatea socială a acestui spaţiu.

(14) „Plec cu toată familia în Israel, pentru **PMJ**.” (p. 284)[15]
[*Postoiannoe mesto jitelstva* – domiciliu permanent.]

Abrevierea este corect explicată în nota de subsol. Însă rămâne sub semnul întrebării (şi al rezervei că s-a optat, astfel, pentru varianta optimă de traducere) decizia traducătorului de a păstra în text o prescurtare străină limbii române... Utilizarea în traducere a sintagmei *pentru domiciliu permanent* ar fi fost, spunem noi, soluţia adecvată.

(15) „(...) Şi să foşnească-ntr-una, veşnic verde, / Deasupra frunţii mele un stejar.” (p. 331)[16]
[M.I. Lermontov, *Poezii,* trad. de Al. Philippide, Editura Tineretului, 1959, p. 126.]

(16) „(...) Mii de aştri, mii de stele / Trec prin linişti de noian.” (p. 333)[17]
[M.I. Lermontov, *Poeme*, trad. de George Lesnea, Editura Cartea Rusă, 1956, p. 106.]

La o primă privire asupra celor două note de mai sus, apare întrebarea: care este motivul pentru care traducătorul Ruslan Carţa apelează la traduceri distincte în cazul celor

[12] Dmitri Gorcev, *Despre îndrăgostiţi*, în *From Russia with Love*, pp. 251-255.
[13] În textul Liudmilei Uliţkaia, vezi *supra*.
[14] *Ibid.*
[15] Dina Rubina, *Câteva cuvinte de dragoste spuse în grabă*, în *From Russia with Love*, pp. 277-297.
[16] Iuri Naghibin, *Povestea broscuţei albastre*, în *From Russia with Love*, pp. 299-338.
[17] *Ibid.*

BDD-A22302 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:54 UTC)

două secvenţe lermontoviene? Posibile răspunsuri par a fi două: fie că cele două texte beneficiază de câte o singură traducere în limba română, fie că traducerea pentru care s-a optat exprimă mai bine conţinutul originalului, textul lermontovian fiind introdus pentru a transmite mesaje concrete: povestirea lui Iuri Naghibin nu este altceva decât un proces de necontenite reflecţii ale unei broscuţe albastre, venite într-o nouă viaţă sub această formă şi care, în viaţa trecută, fusese om. Odată cu reîntruparea, broscuţa adusese cu sine conştiinţa şi sentimentele celui care fusese înainte. Prin urmare, tot ceea ce îşi aminteşte, sub aspectul acesta al formei-gând, are mare importanţă în redarea exactă a stărilor chinuitoare prilejuite de amintirea *anume* a ceva. Ar fi interesant de văzut textul lermontovian din original, ştiut fiind că în dificilul şi complexul proces de traducere a poeziei, de dragul formei dictate de necesităţi ce ţin de elementele de prozodie, se poate întâmpla să sufere conţinutul, şi nu ne referim la transmiterea mesajului artistic, ci la utilizarea unor alte lexeme capabile să redea ideea din original.

3. Lectura volumului propus spre analiză relevă şi alte secvenţe de text care, după părerea noastră, puteau fi însoţite de note explicative.

3.1. „Dar Iosif Markovici, fratele, actor la **Teatrul Goset**, nu vă este cunoscut nici el?” (p. 16); „Sofocika îi făcuse cunoştinţă cu fratele ei, Iosif, un tânăr plin de voie bună, actor la **teatrul lui Mihoels**, care mai scria în ebraică tot felul de anecdote pentru spectacole...” (p. 18).

Absenţa notelor nu influenţează lectura textului, nu-l privează de înţelesuri, acestea putând fi deduse din context.

3.2. Există în volum şi alte denumiri care ar fi putut aduce plus-valoare traducerii, îmbogăţind cunoaşterea şi percepţia cititorului cu elemente de cultură şi civilizaţie rusă (deziderat pe care traducătorul păruse a-l fi asumat): **Patriarşîe Prudî** (denumire ce dă titlul uneia dintre povestiri – p. 69, p. 72, p. 77), **Sadovoie Kolţo** (p. 75), „**Bulvarnoe Kolţo**” (p. 197). Sau poate că, în fond, cititorul care are în lectură acest volum este familiarizat cu denumirile de mai sus (cel puţin) din celebrul roman bulgakovian...

3.3. Dacă sintagme cum ar fi „parfumul Krasnaia Moskva” (p.19), „grădina Gubernatovskaia”, „parcul Nagornîi” (p. 110), nu reclamă prezenţa explicaţiilor suplimentare, nu la fel stau lucrurile în cazul următoarelor:

„Pe masă **hinkali** georgiene, **boraki** şi **basturma** armeneşti, clătite ruseşti, ***ecipocimac*** tătărăsc, colţunaşi ucraineni, carne cu castane în stil azer... (...) În sfârşit, momentul desertului: baclava, **şeker-ciurek**...” (p. 111)[18].

În fragmentul de mai sus, observăm prezenţa realiilor lingvistice: specifice unei realităţi străine spaţiului său (fie aceasta *georgiană, armeană, azeră* etc.), denumirile de mai sus nu au niciun înţeles pentru cititorul român. Se pune deci întrebarea: cum ar fi trebuit să procedeze traducătorul? Ar fi trebuit să renunţe la aceste realii şi să adapteze textul la limba română? Era mai bine să le păstreze şi să le explice în note de subsol? Credem că da. Consultând internetul, am găsit că *hinkali* sunt *colţunaşi georgieni*, *boraki* sunt *colţunaşi armeneşti*, *basturma* este o *şuncă armenească*, pentru *ecipocimac* nu am găsit nimic, iar pentru *şeker ciurek* (în variabilitate cu *şaker ciurek*) am găsit un soi de *biscuiţi*, de *fursecuri azere* (unul dintre site-urile ruseşti interogate dădea chiar traducerea prin *pâine dulce*, dar imediat urma explicaţia că nu e vorba despre pâine, totuşi[19]). După părerea noastră, adaptarea

[18] Svetlana Aleksievici, *...Îmi spuneam:iubesc...*, în *From Russia with Love*, pp. 107-132; cuvântul cu caractere italice a fost preluat în această formă din textul povestirii.
[19] http://www.povarenok.ru/recipes/show/67918/ (consultat în septembrie 2014).

BDD-A22302 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:54 UTC)

acestor realii la limba română era soluţia cel mai puţin recomandată, deoarece textul (şi cititorul) câştigă prin păstrarea în traducere a unor elemente ce ţin de cultura şi civilizaţia spaţiului de proveniență.

3.4. În secvenţa „– De fapt, am o înţelegere cu **Nogu svelo** spre sfârşitul lunii mai. ” (p. 151)[20], rămâne de neînţeles denumirea evidenţiată. Similar, textul cerea fie adaptare (personajul căruia îi aparţine replica este impresar – *am o înţelegere cu **o trupă**...*), fie explicare (*trupă de rock din Moscova*). Sau: „...aleargă de cealaltă parte a intersecţiei prin traficul dens, strângând în mâini sticle de **Klinskoe**.” (p. 199)[21] – unde, din punctul nostru de vedere, soluţiile erau două: fie *sticle de **bere***, fie scurta notă explicativă (*marcă de bere rusească*).

4. Evaluând traducerea din limba rusă în limba română a acestei *antologii a iubirii*, sub aspectul utilităţii şi al relevanţei notelor de subsol oferite de traducător, vom spune că: 1) traducătorul s-a dovedit un bun cunoscător al limbii-sursă şi al culturii spaţiului de unde vine textul; 2) din text ar fi putut lipsi unele note de subsol, cu condiţia ca traducătorul să fi optat pentru alte decizii traductive; 3) atitudinea traducătorului nu este unitară, apărând inconsecvenţe în modul în care s-a raportat la necesitatea de a oferi lămuriri suplimentare cititorului în limba-ţintă; 4) traducătorul a sesizat situaţiile de subtext şi de intertext şi, în consecinţă, prin intermediul notelor, le-a explicat cititorului.

Întreaga analiză de mai sus ne îndreptăţeşte să afirmăm că valoarea unei traduceri poate fi discutată şi în funcţie de parametrul „note de subsol”. Spre deosebire de traductologii (şi traducătorii) care consideră că explicaţiile din infrapaginal reprezintă eşecuri ale traducătorului, considerăm că există situaţii în care notele de subsol sunt pe deplin justificate.

Bibliografie

Boboc, Marta-Teodora, *Cuvintele realii sau traducerea elementelor culturale*, în volumul *Dialogul slaviştilor la începutul secolului al XXI-lea*, volum coordonat de Balázs Katalin şi Ioan Herbil, anul III, numărul 1/2014, p. 408-416.

Eco, Umberto: *A spune cam acelaşi lucru: experienţe de traducere*; Iaşi, Editura Polirom, 2008.

Ricœur, Paul, *Despre traducere*, Traducere şi studiu introductiv de Magda Jeanrenaud. Postfaţă de Domenico-Jervolino, Iaşi, Polirom, 2005.

[20] Serghei Bolmat, *Soţul*, în *From Russia with love*, pp. 133-152.
[21] Vladimir Spektr, *Imagini alb-negru, film mut*, în *From Russia with Love*, pp. 197-221.

BDD-A22302 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:54 UTC)